

תורה ממרום לפרשת בא

פדין פטר חמור

מאת : עזרא מרום

בס"ד

לאחר מכת בכורות בפרשתנו מופיע הרעיון של קדושת הבכור באופן כללי:
"קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובהמה לי הוא" (י"ג,ב).
מיד אחרי זה מודגשת קדושת בכור החמור: "והעברת כל פטר רחם לד' וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים לד'. וכל פטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו, וכל בכור אדם בבניך תפדה". קדושת הבכור מודגשת לכל אורך מכות מצרים. מהקב"ה מצוה את משה להגיד לפרעה: "כה אמר ד' בני בכורי ישראל." (ד',כ"ב) ואח"כ במכת בכורות נאמר" שלח את בני ויעבדוני...ואם מאן אתה לשלח הנה אנכי הורג את בנך בכורך". בנוסף לפרשתנו גם בפרשת כי תישא מודגשת קדושת בכור החמור:
"כל פטר רחם לי וכל מקנך פטר שור ושה, ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו" (שמות ל"ד,י"ט). להלן נדון בשאלה מדוע נבחר החמור מכל הבהמות הטמאות שבכורו יפדה? ונביא לכך מספר תשובות:

1. הרמב"ם כותב "מדוע קדושת בכור מיוחדת בבקר וצאן ובחמור...מפני שאלה הם בעלי החיים הביתיים שמגדלים אותם והם נמצאים ברוב המקומות ובפרט בארץ ישראל, אבל הסוסים והגמלים אינם נמצאים אצל הרועים לרוב". (מורה נבוכים, פרק ל"ט). היוצא מדבריו שהסיבה לכך היא טכנית ולא מהותית.

2. האבן עזרא כותב רעיון דומה לרמב"ם: "לא היו לישראל בהמות טמאות כי אם החמורים לבדם. על כן לא יפדה בכור ממין אחר".

3. בגמרא בכורות דף ה"ב נאמר: "אמר רבי חנינא שאלתי את רבי אלעזר במה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים? אמר לי גזירת הכתוב היא. ועוד בגלל שהחמורים סייעו לבני ישראל בצאתם ממצרים שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עימו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים". לפי דברי הגמרא הנ"ל
2 סיבות לבחירת החמורים: האחת גזירת הכתוב והשניה שכר לחמורים על עזרתם לבני ישראל בצאתם ממצרים כמו שניתן שכר לכלבים "ולבני ישראל לא יחרץ כלב לשונו" בצאתם ממצרים ועל כן זכו לשכר "וכל בשר טריפה ה לכלב תשליכון אותו"

4. המהר"ל מביא רעיון רוחני לפיו החמור מסמל את החומריות "החמור הוא התעלות למי שרוכב עליו...ואין התעלות אלא על מי שיש בו ענין של בכורה וראשית.. נתן להם הקב"ה להיות רוכבים על החמור שזה מורה שהוא רוכב על החומריות". בקשר לזה מזכיר המהר"ל את החמור שרכב עליו אברהם ואת החמור שעתידי המשיח לרכוב עליו דכתיב: גילי בת ציון, הנה מלכך יבוא לך צדיק ונושע...עני ורוכב על חמור". (זכריה ט, ט)

5. רש"י מבאר בקשר לכך "פטר חמור ולא פטר שאר בהמה טמאה גזירת הכתוב היא לפי שנמשלו בכורי מצרים לחמורים. ועוד שסייעו את ישראל בצאתם ממצרים, שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא נטל עימו הרבה חמורים טעונים מכספם וזהבם של מצרים".

6. בספר החינוך נאמר "משרשי המצוה כדי שיזכרו היהודים לעולם הנס שעשה האל ביציאת מצרים שהרג את כל בכוריהם שנמשלו לחמורים כמו שנאמר על מצרים: "בשר חמורים בשרם וזירמת סוסים זירמתם". (יחזקאל כ"ג,כ)

לרפואת חנה בת מלכה רחל ועזרא בן מרסל שמחה